

Livshistoriske og feltanalytiske interviewanalyser

Review-essay: *Livshistorieforskning og kvalitative interview*

Anders Mathiesen

Lektor emeritus, Institut for Samfund og Globalisering, RUC

Denne livshistorie-bog er et ganske spændende bidrag til diskussionen om forskellige måder at anvende kvalitative interview.¹ Bogen er nærmest en rapport fra et metodeudviklingsprojekt. Den kan ses som et nyttigt supplement til Järvinen & Mik-Meyer's bog om anvendelsen af kvalitative interview i et "interaktionistisk perspektiv".² Men det er også en problematisk bog, fordi Viborg-netværket³ (og Staf Callewaert) ligesom Järvinens metodebog bidrager til at reducere de redigerede interview-fortællinger i Bourdieus *La Misère du monde* til at være en variant af socialkonstruktionisme.⁴ En læsning som Bourdieu netop advarer imod i sin korte introduktion til bogen "To the reader".

Ved at placere Bourdieus afsluttende metoderefleksioner fra *Weight of the World* (se pkt. 3 nedenfor) i en så klart socialkonstruktionistisk orienteret livshistorisk tradition, og ved alene at fokusere på de "tekniske" ligheder i selve interview-arbejdet med livshistorieforskningen, bidrager Livshistorie-bogen aktivt til at skabe det indtryk, at *Weight of the World* er en samling livshistoriske fortællinger. Men det er en afgørende mis-læsning, der "usynliggør" bogens og det omfattende sociologiske forskningsarbejdes politiske betydning ved alene at fokusere på interviewmetodikken. Det omfattende kollektive værk satte

---

¹ Karin Anna Petersen, Stinne Glasdam og Vibeke Lorentzen (red.), *Livshistorieforskning og kvalitative interview*. Viborg: Forlaget PUC (2007). Dette review-essay har i en tidligere version været bragt i tidsskriftet FASID (www.fasid.dk).

² Margareta Järvinen og Nanna Mik-Meyer (red.), *Kvalitative metoder i interaktionistisk perspektiv: interview, observationer og dokumenter*. København: Hans Reitzels forlag (2005).

³ Om Viborg-netværket, se bogens indledning "Antologiens tilblivelse" og den afsluttende oversigt.

⁴ Pierre Bourdieu et al., *La Misère du monde*. Paris: Seuil (1993). Eng. oversættelse *The Weight of the World*. Oxford: Polity Press (1999). De fleste danske læsere vil nok foretrække at anvende den engelske oversættelse, som jeg derfor i det følgende vil henvise til med forkortelsen *WoW*. Men da Livshistorie-bogen bl.a. præsenterer en dansk oversættelse af Bourdieus ret udførlige redegørelse i slutningen af *WoW* for, hvordan forskergruppen havde anvendt interview i dette kollektive værk om verdens elendighed, vil jeg primært henvise til denne danske oversættelse i min kritik nedenfor af Staf Callewaerts (SC) udlægning af disse metoderefleksioner, fordi det forudsætter kendskab til bogens "order of presentation" – som Bourdieu skriver indledende "To the Reader".

eksplicit fokus på magtproblematikken i den omorganisering og markedsorientering af den offentlige sektors forskellige velfærdsinstitutioner, der blev påbegyndt i 1980'erne. Den nyliberalistiske "modernisering af den offentlige sektor". Det vil jeg uddybe til sidst, men først en stikordsagtig præsentation af bogens enkelte tekster, der ekspliciterer, hvordan de begrænser det analytiske perspektiv til interviewpersonernes – individernes – udviklingshistorie og holder fast ved en interaktionistisk metodologi i form af forskellige varianter af socialkonstruktionisme, bl.a. også som følge af det anvendte professionsbegreb, som jeg knytter nogle problematiserende kommentarer til.

1. Indledende har Staf Callewaert (SC) opdateret sine "kritiske refleksioner" over livshistorieforskningens subjektivistiske tendenser i anledning af Iver Goodsons deltagelse i et seminar i Viborg (se s. 236-267, og nedenfor pkt. 10). Med inspiration fra Jette Steensen og kritisk realisme kritiserer SC også den fænomenologisk-hermeneutiske og de forskellige socialkonstruktionistiske traditioner, der er repræsenteret i bogen.

2. Jette Steensen diskuterer forskellen mellem, hvad der er forskningsobjektet for et sociologisk og et psykologisk analytisk perspektiv (s. 33). Steensen redegør for, hvad Cicourel, Bourdieu, Archer og kritisk realisme har til fælles, men det betyder jo ikke at *WoW*-fortællingerne kan reduceres til "biografisk sociologi" eller det, Steensen kalder "biografiske interviews" (s. 45). *WoW*-fortællingerne diskuteres, som om det er interviewpersonernes livshistorie, der er forskningsobjektet (se hertil også SC, s. 105).

3. Herefter følger så en dansk oversættelse af Bourdieus metoderefleksioner om "At forstå" (afslutningskapitlet "Understanding" i *WoW* – i Livshistorie-bogen er det blevet til begrebet "Forståelse", en begrebsdefinition, se kritikken af SC nedenfor). Bourdieu redegør i denne tekst for *WoW*-forskergruppens sociologiske anvendelse af kvalitative interview som et eksempel på, hvordan sociologiske forskere også kan bruge interview som et redskab til at sikre en "deltagende objektivering" – dvs. en måde at producere empirien på (feltanalytiske forskningsinterview), der forudsætter eller samtidig fungerer som en objektivering af det objektiverende subjekts (forskerkollektivets) synspunkt. Bourdieu redegør her for, hvordan *WoW*-forskerholdet havde arbejdet med, og hvordan de analytisk og fremstillingsmæssigt har anvendt interview. At forstå interviewpersonernes "fortællinger" består i relation til *The Weight of the World* i at forklare "den sociale betydning" af det, som de omhyggeligt udvalgte interviewpersoner siger, dvs. hvordan de forhold, som de fortæller om, påvirker styrkeforholdet mellem de modstridende positioner i de specifikke felter og de sociale magtrelationer i det samlede sociale rum. Det uddybes nedenfor.

4. Den næste tekst i Livshistorie-bogen (s. 79-109) er et optryk af Staf Callewaerts "udlægning" fra 1998 af den foregående tekst.⁵ SC skriver, at han foretager en "sparsomt kommenterende gennemskrivning" af teksten, men hvor Bourdieu indledende netop advarer imod og distancerer sig fra "standardiserede procedurer" og "metodologiske forskrifter" (s. 52f), så indplacerer SC indledende teksten i forståelsesbegrebets idehistorie (s. 79f). Her bliver Bourdieus redegørelse for den feltanalytiske anvendelse af "kvalitative interview" metodologiseret – eller mere præcist: SC indsnævrer det analytiske perspektiv og Bourdieus tekst til en teoretisk diskurs om at "forstå interviewpersonernes livshistorie"

---

⁵ Staf Callewaert, *Bourdieu-studier II*. Institut for Pædagogik, Retorik og Filosofi. Københavns Universitet (1998), s. 109-155.

socialpsykologisk (denne kritik uddybes nedenfor). Måske er netop denne skolastiske "tekst-eksegese" nøglen til at forstå – og forklare – den reduktion af *Weight of the World* til en samling livshistoriske fortællinger, som Livshistorie-bogen eller i hvert fald en del af bidragyderne helt eksplicit repræsenterer.

5. Herefter følger en fortælling om tre gymnasiepigere fra *WoW* (oversat af Ulf Brinkkjær, s. 110-130). Den er placeret efter SC's livshistoriske indsnævring af det analytiske perspektiv – og ikke som et eksempel på en feltanalytisk interviewanalyse umiddelbart efter Bourdieus originaltekst. Man kan sige, at redaktionen overlader til læseren at "forstå" betydningen af denne rækkefølge. Jeg tror det virker i retning af, at gymnasie-fortællingen læses som et billede af de stakkels pigers vanskeligheder med at klare sig i det ekstremt boglige og science-orienterede franske gymnasium. Men i *WoW* tjener denne "fortælling" altså til at henlede opmærksomheden på gymnasiets sociale funktionsmåde: Det er ungdomsuddannelsernes indretning, opdelingen i hierarkiserede linjer, der er forskningsobjektet i *WoW* om verdens elendighed – ikke de tre pigers forskellige oplevelser af mindreværd.

6. Stinne Glasdam diskuterer forskellen mellem Steiner Kvaales fænomenologisk-hermeneutiske (s. 132) og Bourdieus sociologisk refleksive anvendelse af interview. Hun påpeger, at den afgørende forskel består i, at Kvale i bedste akademiske tradition forsøger at opstille regler og metodiske retningslinjer for, hvordan forskningsinterview kan/bør udføres (fx s. 138), mens Bourdieus redegørelse i "Understanding" er nogle efterfølgende refleksioner over systematikken (dvs. praksislogikken) i *WoW*-gruppens arbejde med interview (fx s. 133). De begrebsanalytiske definitioner og de metodiske former er i fokus i Stinne Glasdams artikel. I den efterfølgende artikel eksemplificerer Vibeke Lorentzen, hvordan relationen mellem interviewer og interviewperson i praksis kan have afgørende betydning for, hvad der bliver sagt, og hvad det betyder.

7. I Karin Anna Petersens artikel "Om erhvervskaldet" anvendes kombinationen af interviewpersonernes (individuelle) familiehistorie og den dominerende diskurs om lærernes institutionaliserede "professionsuddannelse" til at forklare, hvordan "den moralske og kulturelle skoling af en hel erhvervsgruppe lykkes" (s. 167) – dvs. hvordan det lykkes at få lærerne til at påtage sig den dominerende opfattelse af "lærerrollen" i den franske "normal-skole" (med henvisning til Durkheims konservative definition (s. 164) – "problembørn" og specialpædagogik, der er Muel-Dreyfus' arbejdsfelt, repræsenterer det der udskilles fra "normalskolen"). Karin Anna Petersen bruger det livshistoriske perspektiv til at forklare lærernes "erhvervsvalg" (s. 162) – til at gøre deres erhvervsvalg "fornuftigt" og forståeligt (se s. 168ff). Teksten præsenteres som en "resumeret fremstilling" af en forelæsning, som Muel-Dreyfus holdt 15. september 1986 i Stockholm (s. 161). Men det er en lidt overraskende udlægning af Muel-Dreyfus, som Bourdieu arbejdede sammen med i mange år.

Karin Anna Petersen bruger Muel-Dreyfus' analyser til at fremstille lærernes professionelle identitet som en slags fælles gruppeidentitet, der ses som et resultat af mødet mellem uddannelsesinstitutionens foreskrevne lærerrolle og bestemte grupper, hvis forskellige livshistorier har disponeret dem for læreruddannelsens "allestedsnærværende kundskabsmoral" (s. 167). Lærernes "erhvervs-mæssige identitet" fremstilles som et resultat af interaktionen eller "mødet" mellem agenternes "historie i kroppen" (habitus) og de institutionelle strukturer, og denne "harmoniforhold" ses som forklaringen på lærernes tilslutning til

en standardiseret "professionspraktik"/ en foreskrevet "best practice". Den dominerende læreruddannelsesdiskurs får nærmest status af en strukturfunktionalistisk rolleteori (jf. henvisningen til Durkheims definition af skolen), og Karin Anna Petersen anvender et *socialpsykologisk professionsbegreb*, der fokuserer på individernes forestillinger og præferencer / forventninger i en sådan grad, at det faktisk svarer til et socialpsykologisk feltbegreb à la Kurt Lewin, dvs. en socialkonstruktionistisk variant af rolleteorien.

Francine Muel-Dreyfus har også bidraget til antologien *Travailler avec Bourdieu* med en artikel om "En sociologisk forståelse for psykoanalysen".⁶ Her har hun mere blik for, at Bourdieus sociologiske refleksive projekt går ud på at konstruere det specifikke felts modstridende positioner, og at "professionsidentiteten" løbende (kan) ændres af "... des luttes professionnelles [*institutionsfelternes kampe* mellem og inden for de forskellige faggrupper], des luttes politiques [*det politiske felts kampe*], des luttes entre disciplines et des avancées de nouvelles disciplines [*videnskabsfeltets kampe*]" (s. 229). Ud fra et feltanalytisk perspektiv er det den forefundne tilstand i fx feltet for lærerarbejde (skolefeltet), der konstituerer de erhvervsaktive læreres *professionshabitus* – dvs. deres praktiske sans for arbejdet, men de institutionaliserede professionsuddannelser kan i høj grad påvirke de forestillinger, lærerne har "i hovedet", om deres "professionelle identitet".

Et feltanalytisk professionsbegreb sætter (som fx i *WoW*, s. 5 og jf. kritikken af SC nedenfor) fokus på professionernes – faggruppernes – arbejdsfelt. Professionsudøvernes forskellige (mulige) praksisformer anskues i *WoW* som en sociologisk problemstilling, hvor analysen så går ud på at fremanalysere og forklare rationalet (dvs. interesseorienteringen) i forskellige måder at gøre arbejdet på og de pågående forandringer i arbejdets institutionelle betingelser – fx ændrede reguleringsformer, og hvad det kan betyde for lærernes arbejde og deres relationer til eleverne.⁷

8. Søren Gytz Olesen redegør i "En fortælling fra et sted" på grundlag af et livshistorisk interview for en pædagogstuderendes habitus, som et eksempel på "en stille eksistens" (nødvendighedens habitus). Den studerende BB affinder sig med sine beskedne livsbetingelser og det kendte (s. 191f), og han har en praktisk sans for at omgås børn og unge med tilsvarende forudsætninger. Han har efterhånden fundet sig til rette i arbejdet i en børnehave (s. 189). Søren Gytz Olesen anvender Karin Anna Petersens socialpsykologiske professionsbegreb,⁸ og han konstruerer pædagoguddannelsen som "en opsamlende funktion på arbejdsmarkedet" (s. 187). Han forklarer BB's valg af pædagoguddannelsen som et "match mellem livshistorie og erhvervsvalg" (det kan læses som en kombination af en strukturfunktionalistisk og en socialpsykologisk reduktion af både felt- og habitusteorien, en pessimistisk tendens til determinisme).

---

⁶ Pierre Encrevé & Rose-Marie Lagrave (red.), *Travailler avec Bourdieu*. Paris: Flammarion (2003). Se omtale i *Hexis Nyhedsbrev* nr. 14, 2003 – www.hexis.dk.

⁷ Se hertil fx Pierre Bourdieu, "Effet de champ et effet de corps", *Actes de la recherche en sciences sociales*, nr. 59 (1985).

⁸ Karin Anna Petersens professionsbegreb er en variant af det strukturfunktionalistiske professionsbegreb, som Bourdieu har kritiseret og foreslået erstattet af feltbegrebet fx i Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology* (1992) s. 242f og mere udførligt med sociologi som eksempel i "Epilogue: On the Possibility of a Field of Sociology", i Pierre Bourdieu & James Coleman (red.), *Social Theory for a Changing Society* (1991), s. 377ff.

Ifølge Gytz Olesen kan de pædagogstuderendes individuelle livshistorie forklare deres erhvervsvalg – og pædagoguddannelsens ringe status. Afsluttende er det lidt uklart, hvad det er for interesser der tilgodeses af de senere års akademisering af pædagoguddannelsen og opprioriteringen af den boglige "kundskabskultur" i daginstitutionernes arbejde parallelt med udbredelsen af ufaglært dagpleje.

9. Det er bemærkelsesværdigt, at Kvale i sit bidrag om "Domination through interviews and dialogues" bryder illusionen om forskeren som den neutrale iagttagere og den skolastiske forestilling om det ideelle interview som en herredømmefri kommunikation. Kvale gør i denne artikel, der første gang blev offentliggjort i 2006, eksplicit opmærksom på, at også hans egen kanoniserede grundbog om kvalitative interview⁹ repræsenterer denne skolastiske illusion (s. 201). Kvale giver en nyttig oversigt over, hvordan kvalitative interview (kan) anvendes som magtmiddel – i interviewsituationen, i videnskabeligt arbejde og i politisk arbejde eller måske mere præcist som led i en politisk anvendelse af videnskabeligt arbejde (s. 202-216). På god hermeneutisk vis klargør Kvale altså her begrænsningerne i den "anerkendte" hermeneutiske anvendelse af kvalitative interview (og illusionen om subjektivt og intersubjektivt konstruerede narrativer).

Men den skolastiske doxa (Kvale 1996) er fortsat det dominerende synspunkt – også i Livshistorie-bogen, som den efterfølgende artikel i bogen demonstrerer: Holmgaard og Højberg, "Fra profession til forskning – identifikation af en transformationsproces".

10. Goodson og Adair præsenterer med afsæt i erfaringer fra (etnografiske) feltstudier af voksnes "læringsbiografier" nogle helt praktiske råd om, hvordan man kan strukturere sit arbejde med livshistoriske interview. De skitserer en mulig forskningsmæssig fremgangsmåde – dvs. en metodologi. Afsluttende diskuteres spørgsmålet om "moving from 'life story' to 'life history'", dvs. fra livsfortælling til livshistorie (s. 260). De anfægter både Kvales internationalt anerkendte lærebog (1996) og den udbredte illusion om empowerment-effekten af sådanne interview, og de understreger behovet for en "social and historic location" af de livshistoriske fortællinger (s. 263) – uden egentlig at komme ud af deres etnografiske / "kulturbeskrivende" diskurs om interviewpersonernes livs- eller uddannelseshistorier.

11. Peter Møller Pedersen afgrænser sig i sine interviewanalyser til at forklare de interviewede pædagogstuderendes subjektive fortællinger om deres uddannelseshistorie (deres legitimerende forklaringer). Også her er der altså fokus på interviewpersonernes subjektive "identitetskonstruktioner". Men først giver han en ganske komprimeret og klar oversigt over nogle meget forskellige positioner inden for "kvalitativ forskning", som han skriver. PMP har også en kort karakteristik af Bourdieus "historiserende konstruktionisme". Med henvisning til "Understanding" (altså den engelske oversættelse af metoderefleksionerne fra *Weight of the World* – ovenfor pkt. 3) skitseres ultrakort Bourdieu-kollektivets feltanalytiske anvendelse af interview til at objektivere de specifikke felters logikker og konflikter (s. 271). Men denne skitse bruger han primært til at klargøre, at det ikke er hans projekt.

Møller Pedersens livshistoriske projekt er begrænset til at forstå interviewpersonernes fortællinger om deres "uddannelseshistorie", altså hvordan det går til at de har overtaget

---

⁹ Steinar Kvale, *InterViews – An introduction to qualitative research interviewing*. Sage Publications (1996, dansk 1997).

den "kønnede arbejdsdeling i faget". Hans forskningsobjekt er de pædagogstuderendes habitus' afgørende betydning for deres professionsidentitet (som den bl.a. er "produceret og reproducet" som led i deres læreproces i løbet af uddannelsen – s. 273 og 280ff). Han redegør udførligt og præcist for denne afgrænsning i relation til en række andre positioner inden for kvalitativ forskning (s. 274-280). Specielt redegør han for den afgørende forskel mellem at bruge livshistoriske interview / livsfortællinger som det egentlige forskningsobjekt eller at bruge interview som en del af sin metode til analytisk at konstruere nogle processer og sociale mekanismer (s. 275), der kan "forklare" pædagoguddannelsesdiskursens kønnede struktur, og beskrive hvordan pædagoguddannelsen stadig bidrager til at reproducere "en kønnet arbejdsdeling internt i faget" (s. 283).

Peter Møller Pedersens korte redegørelse kan læses som en struktur-funktionalistisk beskrivelse af, hvordan disse mekanismer (det vil i hans case sige de studerendes habitus) bidrager til at reproducere fagets kønnede arbejdsdeling – dvs. artiklen repræsenterer en udtalt determinisme, hvor de pædagogstuderendes "elendige" forudsætninger fastholder fagets ringe status. Han bruger m.a.o. den diskurs-interne analyse af de individuelle livshistorier til at "forklare" den dominerende uddannelsesdiskurs og dens selv-reproducerende funktionsmåde. (En forskning, der begrænser sig til at beskrive "elendighedens" selv-reproduktion, kan let komme til at absolutere "*effet de lieu*" / doksisk determinisme – se *WoW*, s. 187, og i øvrigt Bourdieus artikel om habitus i dette nummer af *Praktiske Grunde*). PMP insisterer alene på at analysere interviewpersonernes livsfortællinger i deres egen ret (s. 284). Forskerholdet bag *WoW* lavede også "interne" interviewanalyser, men herefter blev disse hverdagslivs-foretællinger brugt som afsæt for at konstruere de modstridende positioner i det specifikke felts aktuelle tilstand.

12. Livshistorie-bogens sidste tekstafdeling anskueliggør nogle meget forskellige socialkonstruktivistiske måder at anvende kvalitative interview (socialhistorisk kontekstualisering, administrativ legitimering, narrativ performance):

Héctor Pérez Prieto ekspliciterer forskellen mellem "life story" og "life history" (s. 298 og 304), og at hans analytiske fokus er interviewpersonens habitus (s. 293). Men fortællingen om Mikael's "identitetskonstruktion" relateres til skoleklassen, det lille landsbysamfund og den uddannelsespolitiske diskurs om "en skole for alle" (s. 298ff), og på denne måde kan hans analyse læses som "en berättelse om moderniseringskampen og læreres anstrængninger för att få sina elever att lämna den gamle kulturen bakom sig och tillägna sig det nya grundat på vetenskapliga kunskaper" (s. 303).

Joyce Kemuma anvender nærmest de kvalitative interview til en beskrivende administrativ "kategorisering" af interviewpersonerne i henholdsvis "selvstændige" identiteter (initiative-takers) og "slavesjæle" (need-of-guidance) indrammet af en masse uspecificerede litteraturreferencer. Dette bidrag er en opskrift på videnskabeligt legitimeret administrativ (mis)brug af interview.

Marie Karlssons forskningsinteresse er, hvad de institutionaliserede magtrelationer mellem forældre og daginstitutioner betyder for forældrenes "identitetskonstruktion", men hendes fokus er på interview-situationen som en interaktionsproces. Hun analyserer et interview med Anneli, der er mor til et daginstitutionsbarn. Intervieweren og Anneli brugte interviewet til at bearbejde Annelis problemer med forældreidentiteten i relation til pædago-

gerne, og artiklen præsenteres som et eksempel på "storytelling" som en invitation til at "perform parental identity".

En afgørende forskel

"Habitus er et produkt af det levede liv [fate], men den er ikke en uafvendelige skæbne [destiny]" - Pierre Bourdieu, "Habitus – en praktisk orienteringssans" (ovenfor s. 75).

Det er et fællestræk ved de artikler, der er skrevet af Viborg-netværkets egne medlemmer og Staf Callewaert, at de de-historiserer Bourdieus praksisteoretiske begreber, primært habitusbegrebet. Bourdieus "åbne" habitusbegreb bliver anvendt som en fastlåst / "lukket" begrebsdefinition og som en mekanisk – determinerende – relation mellem livsbetingelsernes strukturer og individernes handlinger – som om "historien i kroppen" er *einmalig*, fx Gytz Olesens fortælling om den pædagogstuderende BB. De reproducerer i forskellig grad "den onde cirkel for strukturen der producerer habitus, som reproducerer strukturen *ad infinitum*" (Bourdieu, ovenfor s. 75)

A. Staf Callewaert fokuserer på begrebet "Forståelse" (et skolastisk synspunkt)

Bourdieu skelner mellem en teoretisk refleksivitet (dvs. en begrebsanalytisk refleksivitet eller en analytisk filosofisk fokusering på definitionen af de anvendte ord), en praktisk refleksivitet (det som han kalder en praktisk sans for, fx hvad de anvendte ord betyder i den konkrete sammenhæng i et specifikt interview) og endelig en praksisteoretisk beherskelse af regulariteten eller systematikken i de agerendes praktiske sans (dvs. habitusteoriens rekonstruktion af systematikken i de agerendes måde at forholde sig til den sociale virkelighed, det system af habituelle dispositioner, der regulerer den eller de agerendes forskellige handlinger, deres sociale praksis, fx interviewpersonernes udtalelser).¹⁰

Staf Callewaert fokuserer i sin udlægning (s. 79-107) af Bourdieu-teksten fra *The Weight of the World* (s. 52-78 i Livshistorie-bogen) på begrebet "forståelse". Helt konkret indrammer SC Bourdieus praksisteoretiske redegørelse med et teoriehistorisk rids, og denne indramning repræsenterer (eller måske snarere afslører) SC's skolastiske akademiske "synspunkt".¹¹ Han indfletter en række teoriehistoriske "refleksioner" om definitionen af de anvendte ord i sin akademisering – eller mere præcist: de-historisering – af Bourdieus redegørelse for, hvordan *WoW*-forskerholdet har produceret og anvendt interview:¹² Fx SC's optagethed af de tre gymnasiepigens *idiosynkrasi* (i Livshistorie-bogen oversat til særegenhed) og den *singulære* kompleksitet i pigernes måde at interagere, hvor SC finder anledning til at henvise til definitionen af dette ord i den sene skolastiske filosofi i middelalderen som en diskurs, der i sig selv udgør den enestående forklaring af det enestående subjekt, "selvet co-identisk med sig selv" (s. 96f – SC holder fast ved singulære s. 102, 105 og 106). Bourdieu

---

¹⁰ For en uddybning kan bl.a. henvises til Bourdieus tekst om Habitus, der er oversat til dette nr. af *Praktiske Grunde*, og til Bourdieus redegørelse for den sociologiske interviewers sokratiske "hjælp til selvanalyse", s. 71f, specielt note 19. SC kan helt tydeligt ikke rigtigt få Bourdieus redegørelse til at passe med sin egen indledende teoriehistoriske ramme (se s. 96).

¹¹ Se hertil fx Bourdieu om "logikken i det akademisk ubevidste" (Livshistorie-bogen, s. 76, note 25 og *Praktiske Grunde* nr. 3-4 (2007), s. 26).

¹² Pladsen tillader ikke en systematisk sammenligning af de enkelte hovedafsnit i hhv. Bourdieu-teksten og SC's udlægning, men det er faktisk et lærerigt eksempel på en konsekvent gennemført mislæsning. Her kan kun fremdrages nogle eksempler.

bruger disse ord til at klargøre forskellen mellem tape-recorder-sociologernes "naivt personalistiske syn på det enestående ved sociale personer" (s. 67 / *WoW*, s. 618) og *WoW*-holdets anvendelse af fx interviewet med de tre piger til at objektivere "the whole structure and history of the teaching system expressed there" (ibid.). De nøjes ikke med at analysere strukturen i pigernes interaktion (the interaction as a transaction), de anvender også disse interview til at objektivere "de usynlige strukturer, der organiserer [pigernes interaktion] – dvs. det sociale rum de lever i og det specifikke uddannelsesfelt de indgår i" (ibid.). Et andet eksempel er SC's reference til middelalder-mystikkens udtryk for "den mystiske erfaring med Gud: *scientia infusa*" (s. 99) – et udtryk som Bourdieu ikke bruger: Bourdieu gør alene opmærksom på, at de fremmedfjendske interviewpersoner ikke selv disponerer over en teoretisk beherskelse af principperne for deres "utilfredshed og elendighed" [*malaise*] (s. 70), og at en sådan indsigt i "det sande grundlag for denne utilfredshed" forudsætter en sociologisk selvanalyse, som den sociologiske "håndværker" eventuelt kan være fødselshjælper for i form af en "en deltagende objektivering" (s. 71 / *WoW*, s. 620f).

Staf Callewaert psykologiserer Bourdieus redegørelse i den forstand, at han begrænser det analytiske perspektiv til at "forklare" interviewpersonernes udtalelser og deres individuelle forestillinger ud fra deres habitus. Ifølge SC forklarer Bourdieu fx (igen i relation til de tre gymnasiepiger) pigernes habitus, deres interaktion og deres ytringer ud fra deres livshistorie (s. 96). SC fokuserer på interview som en kommunikativ interaktion og på det diskursive resultat (som resultatet af en individuel livshistorie?). SC fastholder, at (alene) agentens/interviewpersonens habitus "forbliver objektet for sociologens forståelse" (s. 105). Han redegør for forskerholdets "realistiske" måde at konstruere interviewet, men det er konstruktionsmetoden, SC fokuserer på, og så er han optaget af paralleller mellem den psykoanalytiske terapeutrelation og Bourdieus redegørelse for den socio-analytiske anvendelse af interview, men SC taler alene om "relationen" mellem interviewer og interviewpersonernes udtalelser (s. 99f)¹³ – han har ikke rigtigt blik for, at den deltagende objektivering af det objektivende subjekt i praksis består i at objektivere det / de felter, der har produceret de agerende og deres forskellige habituelle dispositioner.¹⁴ SC bliver inde i interviewet som diskurs, og han tilslører den afgørende forskel på den psykoanalytiske samtalsituation og den "sociologiske selvanalyse" (dvs. *participant objectification* eller deltagende objektivering – *WoW*, s. 616, Livshistorie-bogen s. 64, oversættelse korrigeret).

Specielt Bourdieus bestræbelser på at klargøre afgørende forskelle mellem de forskellige måder at anvende – og forstå – interview er mangelfuld og uklar i SC's udlægning: fx anfører SC i forlængelse af sin redegørelse for den "sokratiske" interviewform og dens effekt i form af en "længe undertrykt selvforklaring" – en meget psykologisk formulering (s. 95), jf. også analogisering til religiøs åbenbaring (s. 102) – et interview-klip med "stålarbejderen i Longury" (s. 95), som Bourdieu (s. 63) brugte til at anskueliggøre meningsmålinger-

---

¹³ I øvrigt skriver Bourdieu i denne forbindelse, at det er opinionsundersøgelsernes "påtrængende" interviewform, der – under dække af "neutralitet" – "følger en *logik*, der ligger meget tæt på den, som psykoanalysen peger på" (s. 71) – altså ikke den sokratiske socioanalytiske interviewform.

¹⁴ Jf. fx redegørelsen for at den deltagende objektivering forudsætter en "dobbelt historisering" i Bourdieus samtale med Lutz Raphael (1995) - se Pierre Bourdieu, "On the Relationship between Sociology and History in Germany and France", i Engelstad & Kalleberg (red.), *Social time and Social Change*. Oslo (1999), s. 172.

nes "påtrængende interviewer", der påfører informanterne en "mening", de slet ikke har (se også note 9 om psykoanalysens *logik*). Til gengæld anførte Bourdieu i det afsnit om kunsten at interviewe, hvor SC bruger "stålarbejder-klippet", et eksempel på en "fordækt falsk objektivisering", en selvscenesættende "intellektuel narcissisme" (s. 64), som SC forbigår i tavshed – men som konnoterer med de socialkonstruktionistiske (narrative) identitetskonstruktioner. SC er uklar på, hvad deltagende objektivisering egentlig går ud på (se fx s. 104 og sammenhold med *WoW*, s. 616 og 626, *Livshistorie-bogen* s. 64 og 78).

Staf Callewaert siger ikke, at han vil foretage en diskursanalyse, men det er hvad han gør i sin tekst. SC udlægger "Understanding" som et abstrakt teoretisk metodologisk ræsonnement, der (ifølge SC) i høj grad er sammenfaldende med det socialpsykologiske / socialkonstruktionistiske livshistoriske perspektiv, og denne "tendens" går (som anført ovenfor) igen i Karin Anna Petersens socialpsykologiske professionsbegreb / professionsforståelse og desværre også i Peter Møller Pedersens fokusering på de pædagogstuderendes subjektive "uddannelseshistorier".

B. Bourdieus feltanalytiske anvendelse af interview (et engageret synspunkt)

Bourdieu forklarer i "Understanding" (*Livshistorie-bogen*, s. 52-78), at *WoW*'s fortællinger og analyser "anvendes til" at synliggøre det sociale rums orden – ikke kun den "diskursive orden" i interviewpersonernes individuelle livshistorier. Feltanalysens sociologiske refleksivitet markerer en afgørende forskel fra den socialkonstruktionistiske livshistorieforsknings metodologiske interaktionisme og diskursanalysens teoretiske eller begrebsanalytiske refleksivitet.

Feltanalytisk videnskabeligt arbejde går ud på at konstruere en model (det specifikke felts ensemble af modstridende positioner), der bl.a. kan forklare de forefundne forskellige praksisformers "sociale betydning" (*effet*) i de specifikke felter (dvs. deres påvirkning af magtrelationerne i de specifikke felter). Det videnskabelige arbejde går med andre ord ud på at "begrebsliggøre" rationalet eller interesseorienteringen i de forskellige praksisformer, der kan iagttages eller registreres fx i interview med agenter i de specifikke felter. Formålet med at konstruere de specifikke felters "ensemble af positioner" er, at det så bliver muligt at "forstå", i hvilken grad forskellige interesser tilgodeses af de forskellige "praksisformer" – dvs. de forskellige måder at organisere og regulere arbejdet og de forskellige måder at udføre arbejdet i de specifikke felter.

At forstå og forklare, hvad det, som interviewpersonerne siger, kommer til at betyde socialt, består med andre ord i at konstruere det felt (eller måske snarere de forskellige specifikke felter), der har produceret både udtalelserne og de personer, der udtaler sig om de aktuelle "produktionsbetingelser" (tilstanden i feltet), så det bliver synligt, hvordan de forskellige praksisformer påvirker de sociale magtrelationer i det specifikke felt og i det samlede sociale rum. I *WoW* er (de pågående ændringer i) interviewpersonernes livs- og arbejdsbetingelser i fokus – dvs. forskningsobjektet er "det felt, med og mod hvilket man er blevet til det, man er" for at citere indledningen til Bourdieus "selvanalyse" (2002).¹⁵

---

¹⁵ Helt konkret skriver Bourdieu i indledningen "To the Reader" i *WoW*, at fremstillingsformen tilsigter "to present the cases so that the reading connects individuals whose completely different points of view might very well be at odds, even clash, in real life", og at de enkelte "cases" eller fortællinger grupperes med andre "that are, so to speak, variants of it" (*WoW*, s. 1) – fx fortællingerne

Feltanalytiske forskningsinterview tjener altså ikke primært til at lave mere eller mindre "dybe" hermeneutiske analyser af de interviewedes subjektive livsverden eller tankeverden – eller for den sags skyld deres livshistorier.

Felter er teoretisk konstruerede forklaringsmodeller, der bl.a. også kan forklare, hvordan diskursive repræsentationer af den sociale virkelighed (fx interviewpersonernes fortællinger i *WoW*) viser noget om, hvad det er for forhold, der strukturerer de agerendes sociale praksis (se fx *WoW*, s. 511), deres forskellige måde at leve, deres forskellige "livsstile" (fx interviewpersonernes måde at forholde sig til de pågående strukturelle forandringer i deres bosteder, deres uddannelsessteder og deres arbejdssteder – som i *WoW*). Men også den forefundne "symbolske orden" (fx den aktuelt altdominerende nyliberalistiske globaliseringsdagsorden) er én af de handlesammenhænge, som interviewpersonerne indgår i, og som kan påvirke deres praksisformer (se teoriafsnittet om "Abdication of the State", *WoW*, s. 181-188).

Interviewpersonernes diskursive "repræsentationer" af den sociale virkelighed (fx i form af *WoW*'s fortællinger) er altså på én gang resultater af de agerendes socialt specifikke livsbetingelser og samtidig en afgørende forudsætning for deres måde at forstå og deres måde at forholde sig til disse betingelser, herunder også deres måde at forholde sig til og fortælle om de pågående ændringer i de specifikke felters institutionelle betingelser. I forhold til livshistoriske interviewanalyser flytter Bourdieus *feltanalytiske* anvendelse af kvalitative interview i *WoW* altså det analytiske fokus fra "individerne" til de "felter", der skaber interviewpersonernes forskellige (men alt andet end "individuelle") praksisformer, deres "livsstil" og deres selv-legitimerende fortællinger – eller mere præcist: konfrontationen mellem de agerendes habitus og deres placering i de specifikke felters objektive strukturer (se hertil Bourdieus artikel i dette nummer af *Praktiske Grunde*). I *WoW* anvendes/analyseres fortællingerne ikke som individuelle livshistorier, men som historier med gyldighed for hele den "sociale kategori" (se fx s. 60), der er i en tilsvarende "position" i det specifikke felt (fx ejendomsfunktionærerne i de "forsømte" boligkomplekser, de underordnede politiadvokater, de forskellige omsorgsarbejderkategorier).

WoW er måske primært at forstå som et "fremstillingsprojekt", dvs. som en måde at anvende den "sociologiske viden", som Bourdieu og forskerholdet på *Centre de sociologie européenne* havde oparbejdet gennem mange års arbejde inden for deres respektive forskningsfelter. De enkelte forskere kender deres specifikke felters funktionsmåde og har derfor et skarpt "blik" for, hvad de aktuelle ændringer har/får af sociale konsekvenser, og det er denne indsigt i de strukturelle ændringers "sociale betydning", som *WoW*-projektet går ud på at delagtiggøre læserne i – ikke mindst de underordnede velfærdsprofessioner ("statens venstre hænder" – *WoW*, s. 5 og 183f). Interview-fortællingerne er en slags ikke-akademisk fremstillingsform, der helt bevidst er valgt netop med henblik på at gøre det synligt og forståeligt for dem, "der deler nogle generelle karakteristika med den talende" (Livshistorie-

---

om de forskellige retlige professioner i afdelingen om "The Abdication of the State", eller de forskellige interview-fortællinger i afdelingen om de strukturelle ændringer på arbejdsmarkedet ("On the Way Down"). Det fremgår af teoriafsnittet til "The Space of Points of View" at overkategorierne er "the social macrocosm" og "the directly experienced effects of social interaction within these social microcosms (office, workshop, business, neighborhood, in the extended family)" (s. 4) – dvs. de specifikke felter. Mere eksplicit præsenteres det feltanalytiske perspektiv fx i teoriafsnittet om "Site Effects" (s. 123ff) og "Remaking history" (s. 187f).

bogen, s. 74, oversat til "åbenbaring" og som SC s. 102 ligefrem ligestiller med de bibelske lignelser – Bourdieu skriver: "parabols of prophetic speech", *WoW*, s. 623, det kan lige så godt være Platon, Hitler eller Mao). *WoW*'s fortællinger er med forsæt udformet som sociologisk reflekterende "øjneåbnere", der "gør de objektive strukturer, som det videnskabelige arbejde stræber efter at afdække, håndgribelige" (Bourdieu i Livshistorie-bogen, s. 74, min fremhævning), og de redigerede fortællinger kan på denne måde mobilisere i kraft af en "praktisk" og emotionel forståelse (jf. hertil "Da Capo" i *Rules of Art*, der blev færdiggjort parallelt med *WoW*-projektet¹⁶).

Interview-arbejdets konkrete former i forbindelse med *WoW* var, som allerede nævnt, begrundet i at forskergruppen havde sat sig for at producere nogle "realistiske hverdagslivsbilleder", der anskueliggør nogle afgørende strukturelle "brud" i interviewpersonernes arbejdsliv, deres specifikke arbejdsfelter (jf. *WoW*, s. 511), og som forskergruppen kunne tage som udgangspunkt for en objektivisering af disse dominerede grupper sociale virkelighed. Den særlige feltanalytiske måde at lave og anvende interview (interview, analyse og fremstilling), som Bourdieu redegør for i "Understanding" var/er simpelthen nogle metodiske teknikker – håndværksmæssige værktøjer, der kan anvendes til at objektivere de på interviewtidspunktet aktuelle samfundsmæssige årsager til interviewpersonernes oplevede "elendighed", altså de grupper som de strukturelle forandringer går ud over – dér hvor de bor, og i deres arbejde. Men det perspektivskifte bortleder den livshistoriske "indramning" i Livshistorie-bogen opmærksomheden fra – ved at begrænse perspektivet til interviewpersonernes "livshistorier". Bogen abstraherer med andre ord den anvendte "interview-teknik" fra dens eksplícit angivne "sociale anvendelse" (dvs. forskergruppens strategi).

Livshistoriske interviewanalyser fokuserer alene på interviewpersonernes historie i kroppen og på den kommunikative interaktion i interviewsituationen (jf. kritikken af Staf Callewaert ovenfor). De feltanalytiske interviewanalyser i *WoW* – dvs. de "redigerede" fortællinger – forudsætter også en teoretisk konstruktion af interviewpersonernes habitus, men disse analyser anvendes altså derudover/efterfølgende til at sætte fokus på den konfliktfyldte historie i de felter, der har produceret interviewpersonernes oplevede "elendighed" (fx beboernes materielle usikkerhed i de forsømte områder og velfærdsarbejdernes faglige frustrationer). "Understanding"-kapitlet er netop, som Stinne Glasdam præciserer (ovenfor pkt. 6), en efterfølgende redegørelse for, hvordan forskergruppen havde arbejdet med interviewene, og hvordan de anvendes som led i bogens konstruktion af interviewpersonernes "dominerede positioner" i de specifikke felter (historien fortalt nedefra, som Günter Grass formulerede det i samtalen med Bourdieu i filmen *Sociologien er en kampsport*.¹⁷

De redigerede interviewudskrifter bruges i *WoW* til at henlede opmærksomheden på den sociale betydning af de ændrede magtrelationer imellem de modstridende positioner i de specifikke felter repræsenteret ved forskellige måder at indrette og at regulere de sociale

---

¹⁶ Pierre Bourdieu, *Rules of Art. Genesis and Structure of the Literary Field*. Cambridge: Polity Press (1996).

¹⁷ Pierre Carles tankevækkende film om Bourdieu med titlen *Pierre Bourdieu – La Sociologie est un sport de combat* (C-P Productions and VF Films 2001), der er tilgængelig her i landet i en version med engelske undertekster.

institutioner, og repræsenteret ved de forskellige faggrupper og de enkelte professionsudøvers forskellige måder at udføre arbejdet i de enkelte institutioner ("stederne"). Den aktuelle "elendighed" – tilstanden i feltet – forstås og forklares i *WoW* som resultater af 1980ernes og 1990ernes "konservative revolution" og – mere konkret – som konsekvenser af den nyliberalistiske tilbagetrækning af "statens" kollektive regulering af det sociale liv på stadig flere områder ("steder"), der giver sig udtryk i forringelser af de sociale velfærdsforanstaltninger og i statens (dvs. de markedsteknokratiske "højre-hænders") forringelse og tilbagetrækning af stadig flere velfærdsforanstaltninger og -institutioner fra *de forløbte områder*.

Bourdieu redegør i "Understanding" (som SC påpeger) meget omhyggeligt for teknikken i den måde de feltanalytiske interview er produceret for at sikre, at de redigerede fortællinger repræsenterer en "realistisk konstruktion". Men det er altså for at sikre den samfundsvidenskabelige validitet – og ikke primært af omsorg for interviewpersonernes "selvrealisering" (se Livshistorie-bogen, s. 95 og 100). Frem for Staf Callewaerts henvisninger til middelalder-filosofien og psykoanalysen kunne her igen henvises til Bourdieus "Habitus – en praktisk orienteringssans" (ovenfor s. 72ff) og til en note andetsteds om den afgørende forskel mellem Bourdieus dobbelte historisering af hhv. interviewpersonernes habituelle dispositioner og det analytiske blik og så "the 'social constructionist' approach to social problems."¹⁸ (Endvidere kan henvises til kritikken af "de gængse samtaleanalyser" og den interaktionistiske forståelse af diskurser i kapitlet om symbolsk vold, der ligeledes uddybes i en note med omfattende henvisninger, samme sted s. 129 og note 76).

C. At anvende interview (*les usages sociaux*)

Sammenfattende har jeg fået det ud af at læse livshistorie-bogen, at man overordnet i hvert fald kan skelne mellem tre afgørende forskellige måder at anvende kvalitative interview:

- som subjektive og/eller intersubjektive identitetskonstruktioner eller livsfortællinger [diskursen om det autonome subjekt / en teoretisk professionsidentitet],
- som individuelle socialhistoriske livshistorier [den erfaringsbaserede forestilling om det socialiserede individ / en professionshabitus og historien i kroppen]
- som realistiske hverdagslivsbilleder af tilstanden i de specifikke felter (fx sygepleje- og omsorgsarbejdsfeltet) anskuet fra interviewpersonernes forskellige positioner i et og samme felt [teorien om kulturelle produktionsfelter / modstridende positioner i de sociale rum og inden for de enkelte faggrupper]
- hertil kommer, at både psykoanalysen og kritisk psykologi anvender interviewsamtaler.

De redigerede interviewsamtaler i *WoW* er primært fokuseret på interviewpersonernes fortællinger om problemer og begrænsninger i deres aktuelle arbejdsliv eller livssituation i øvrigt. Fortællingerne synliggør på denne måde nogle afgørende *strukturelle ændringer*

---

¹⁸ Bourdieu og Wacquant, *An Invitation to Reflexive sociology* (1992), s. 239, note 30. Noten er sjovt nok udeladt i bogens danske oversættelse *Refleksiv sociologi: mål og midler* (1996)!

("brud") i arbejdets organisering og regulering, og eftersom interviewpersonerne indtager / "repræsenterer" forskellige sociale positioner horisontalt (faggrupper) og vertikalt (niveauer i det sociale rums hierarki) i deres respektive felter, så forholder de sig forskelligt til de samme strukturelle ændringer. Det er ændringerne i styrkeforholdet mellem de specifikke felters modstridende positioner, der er forskningsobjektet i *WoW*.